

ПРОСЬВІТНИЙ ЛИСТОК

Видає Пресова секція полонених Українців табору Вецляр.

Виходить кожного тижня в неділю.

Ціна одного примірника 2 фен.

Дрібні рукописи редакція авторам не звертає.

Вецляр, дня 10. вересня 1916. р.

Війна з Румунією а Україна.

Четвірне порозуміння стратило надію побідити цього року на заході й на сході. Тому постановило пробувати щастя цього року на Балкані, а великий удар у Франції відложити до слідуєчого року.

Щоб їх план мав успіх, треба вбити клин між союзні держави: вдарити на найслабшу союзницю Німців, Болгарію, відбити клином Турцію від Німеччини—а тоді можна думати й про перемогу на весні, коли вже англійська армія буде мати перевагу.

Допоміг до цього плану наскок Болгарів на армію в Сальоніках. Цілий Балкан напружив свій слух, затрівожився зростом Болгарії, найбільше Румунія. З того скористало порозуміння. Англія заявила Румунії, що в разі її невідсторонності, вона забере свої війська. Росія натиснула на неї, що довше ждати не буде, Франція предложила їй умови: Приступивши до нас, дістанеш Сімгород, Буковину, Сербський Банат і російську Бессарабію. Побідим—будеш мати все, не побідим—дістанеш Бессарабію!

Добре поцілено. Румунія скликала міністеріальну раду, більшість заявила за війною з Австрією. Король, з роду німецького цесаря Гогенцоллернів, заявив, що він, як Німець, піде туди, куди його кличе обов'язок, значить по стороні рішення народу. Не обійшлося й тут без хитрощів. Рішення затягнуто, згоди з Австрією не вимоле-

но, а обсаджено військом всі переходи в гори, так, що в годину відповідження війни, армія вже стояла на границі, а російські війська стали переходити через Дунай до Болгарії.

Росія подала такий план румунсько-російського походу, як подає італійська часопись, „Коррієре Італія“: ліве крило має йти на Добруджу на Болгарію до Царгороду, осередке на Софію, столицю Болгарії, аби перервати Німцям зв'язь із Царгородом; праве крило має вдарити на Сімгород.

Тепер подивимося на вигляд. Румунія має пів мільйона війська й 7000 гармат, одну твердиню Букарешт, обезпечену зі сторони Росії, не зі сторони Болгарії. Росія має довгий фронт—від Риги аж по Добруджу,—амуніції в обох замало. На обсаду Сімгороду треба всієї румунської армії, наступ на Болгарію тяжкий, бо болгарський беріг Дунаю високий, румунський низкий і болотистий,—в Болгарії стоїть Макензен з німецькою армією вже кілька місяців і приготувався до цієї кампанії. Можуть Румуни зайняти увесь Сімгород, але це ще не перемога. Перемога або поразка рішати ся на Україні на волинських болотах під кермою Гінденбурга.

Німеччина знає, що це боротьба „бути або не бути“ Німеччині! Тільки Росія й Англія є причиною цієї страшної боротьби

Робили наступ зі сходу—не удав ся, робили блокаду й примус голодом—не удалось, робили наступ із заходу—не удав ся! Висунули проти німецької сили Італію, Португалію, тепер Румунію, небавом може й Грецію—але се вже остання ставка! І тепер Німеччина бачить, що „поки одну з тих двох держав не побідить цілковито, доти про мир не можна думати“, як пишуть німецькі часописи. Росію побідити легше, як Англію. Росія, крім союзних держав, має ще ворога в лиці Англії, бо посягає тим походом за Царгородом, браму й ключ до Чорного моря. Але побідити Росію значить зайняти не Польщу, не Литву, навіть і не Петербург, а відлучити Україну. І як побідить Німеччина, мусить це зробити!

Але візьмим навпаки, що Росія замиристь побідно. Чи думаєте, що Англія дозволить їй взяти Царгород? Чи дозволить на мировій конференції з її ласки утворити велику Румунію й Сербію та малу болгарську губернію, з російським князем на чолі, хоч би Царгород був навіть вільним містом усіх держав?—Ні, цього не може стати ся без розв'язання українського питання. В такому випадку Росія через десяток літ посягнула би знову на Царгород проти волі Англії й західної Європи. Тому українська справа мусить висунути ся, аби ослабити велику централістичну Росію.

Таким робом із висуненням Румунії, як ставки порозуміння на сході, головна вага східного питання перехиляється з польської справи на українську. Питаємо себе: що ми хочемо.

Тепер воно від нас залежить. Чи ми хочемо бути рабами, з нохиленим чолом, народом без землі, на найбагатшій землі, гарматним м'ясом великої Росії, чи хочемо бути мирними хазяями на своїй землі? Поду-

май над тим! Чи не краще, щоб та земля, яку захопили поміщики чужої народності, припала робочому народові твоєму? Поміркуй, чи не краще щоб ті багаті копальні вугілля, заліза, соли, живого срібла були основою до багатства таких, як ти, замість того, щоб бути жерелом наживи капіталістів, котрих наслала Росія за гроші, потрібні їй на війни. Погадай над тим, що твоя Україна під російською управою, шпихлір збіжжя „черкаського“ м'яса, не годує тебе, а виганяє на Сибір шукати правди й землі. Чи на цій землі маєш право ти послати свою дитину у вищу школу? Чи перший ліпший заволока не висміває твоєї дитини, за його мову, й не робить із неї тумана на цілий вік, що зве себе Малороссом і танцює гопак та не горілку на втіху московським нанам? А вибухне війна, чи не йде під гук гармат і гине не за Україну, а за її ката, навіть свого брата стріляє й руйнує, бо так велить російський уряд з царем на чолі.

І нині з англійських уст Вінстона Черчіля падають такі слова: „Ми хочемо, щоб війна змінила карту Європи на основі національного принципу, згідно з непофальшованими бажаннями народів, що заселяють спірні території. Ми стремимо до тривалого миру, котрий би установив гармонію, увільнив би народи й зєднав поділені на шматки нації“.

Припустім, нині полагоджують мир після цієї думки. Всі народи: Румуни, Сербі, Поляки, Болгари дістають свою землю, а ми хочемо бути в комірнім у пана, що зайняв нашу землю й каже: „Вони не хочуть нічого!“ І воно так станеть ся, як ми не будемо хотіти! Україна буде, але не ваша, лише змінить свого пана.

Конгрес гноблених народів.

Перший конгрес гноблених народів відбув ся в Льозанні й відбув ся широким відгомном в європейській пресі, тільки до нас дійшли слабі його відгуки.

Конгрес відбув ся під протекторатом товариства „Унії національностей“, котрої завданням є оборона малих народів. Президентом його є фран-

цузький політик Пенлеф, тепер член французького кабінету. Значіння конгресу набирає спеціальної ваги, коли прийняти можливість, що велика біжуча війна розв'яже також національні питання.

У конгресі взяли участь представники 23 народів, з котрих переважаюча більшість походить

із Росії. Були там: Поляки (неофіційно), Українці, Грузини, Ірландці, Бельгійці, Вірмени, Альбанці, Єгиптяни, Татари, Греки, Литовці, Лотиські, Естонці, Кіргізи, Жиди, Каталонці й Баски з Іспанії, Перзи, Туркмени.

Найбільше обжаловань піднесено проти Росії й Англії. Швайцарські Поляки рішили не брати участі в конгресі, не бажаючи в своїх заявах виступати солідарно з иншими народами проти Росії, з огляду на спеціальне значіння польської справи, иншими словами: уважають себе негнобленим народом у Росії, а її союзником у гнобленню Українців.

Президентом конгресу вибрано бельгійського професора Отлета, знаного з праць, посвячених національному питанню.

Представник *Українців* із Росії підніс, що 5.000.000 Українців у Австрії „поводить ся взагалі не зле“, між тим коли 30 мільонів російських Українців зносить нелюдський гніт, який змалював перед присутніми якими красками. В кінці висказав надію, що війна визволить Українців із російського ярма.

Супроти заяви президента, що *Англія* має намір скликати конференцію підчинених собі народів, щоб разом із ними уложити відповідну форму правління—ухвалено *виключити Ірландців* із ряду гноблених народів, але Єгиптянам дано слово, що кинули гасло: „Єгипет для Єгиптян!“.

Се було може з боязни перед пимстою Англії, бо віцепрезидент Льозанської мійської ради уминав зібраних, щоб шанували „нейтральність краю“, що дав їм можливість свobodно радити.

На конгресі були деякі непорозуміння. Після промови одного Грузина, що домагав ся відлучення Грузії від Росії, инший Грузин висказав симпатії до російського народу. Наслідком сего прийшло до нагальної і неприємної суперечки між земляками. Знову одна Лотиска заявила, що спасення свого народу бачить тільки в звязи з Росією. Тоді кинено їй у лице зовсім виразно закид шпигунства. Дальші події сконфісковано в пресі в Галичині, значить вони доторкали польсько-українського питання.

Полуднево славянські народи, себто Сербі, може й Словінці зложили заяву, що відклонюють ся від участі тому, що сподівають ся здійснення своїх мрій від четвірного порозуміння.

Із другого конгресу не маємо поки що ніякої вістки, за те дістали ми від Президії Союзу Визв. України слідуочі

Витяги з українського реферату, проложеного третій конференції народно-стий, відбутій у Льозанні 27—29. червня 1916. року.

„Війна, одною з причин, котрої було стремління Росії захопити під своє пановання Східну Галичину (то значить українську часть сего краю), а також Буковину, підчеркнула значіння українського питання.

Преса багато писала про проєкт сотворення самостійної української держави. Сазонов говорив про український рух та труднощі, які повстали через него для російського уряду. Насильні заходи зрусифікувати Галичину підчас заняття її в минулім році Москалями та душення українського руху внутрі Росії викликали протести навіть у Думі та в російській пресі.“

У дальшій викладі реферат представляє політичну історію України від часу утратення політичної волі в 14. віці, історію, котра являєть ся перед нами непереривною героїчною боротьбою українського народу за свою свободу.

По тім переходить реферат до відродження українського народу, котре зачало ся в 19. віці. Не уважаючи на політичне поневолення, в 19. віці для українського народу зачинаєть ся доба літературного відродження й національного пробудження. Тут власне виникає питання, чи являєть ся українська мова самостійною й чи заслуговує вона на право стати мовою літературною на рівні з иншими мовами. Відповідаючи на закиди русификаторів, котрі твердять, що українська мова то лиш діалект мови російської, засудженій на смерть. Реферат наводить гадки поважних славістів, російських і неросійських учених, котрі одноголосно признають українській мові право на самостійне існування й літературний розвиток поруч з иншими мовами, а спеціально поруч і незалежно від мови московської. Тут згадано також про думку в сій справі російської „Академії Наук“, котра в спеціальному рефераті, проложеному, на жадання російського правительства, міністерству внутрішніх справ, признала, що Українці говорять мовою, котру належить признати за цілком самостійною й відрубною від московської.

В кінці знов зачеплено політичну сторону українського питання й говорить ся:

„Коли з одної сторони Росіяне займали Галичину, а з другої сторони Австріяки вступили на Волинь, то вони підчеркнули міжнародне зна-

чінне українського питання. Не будемо розводити ся про значіння сего питання для внутрішнього життя тих держав, в склад котрих входять Українці. Поділені між Росію та Австрію, ми подібно Полякам та Литовцям засуджені на те, щоби взаємно мордувати ся, як ті глядіатори в старі часи, для приємності наших гнобителів. Ми терпимо окрім того від спустошень війни, від примусових евакуацій, бо власне Українців загнано аж на Сибір, як то твердив помішник міністра Плеве перед одним польським послом. До того *наших* священників і *наших* інтелігентів із Галичини вивезено на Сибір, нас і нікого иньшого переслідують у Галичині, ми терпимо релігійні *переслідування* від часу арештовання голови уніятської церкви митрополита Шептицького, як також проти *нашого національного життя* направлені заходи знищення, які проголошено й які переводять ся вже в життя. „Але ми повні віри“. На обшпрі, більшім ніж Франція, нас єсть 35 мільонів, і то на підставі даних офіційної статистики, котра подає наше число нижче правдивого, а наше національне пробудження єсть вже dokonаний факт.

Росія заявляє вже тепер голосами своїх послів та преси, що розв'язання українського питання, так само як польського, то домашня, внутріш-

ня річ Росії, до котрого її союзники не мають права вмішувати ся.

Ми не знаємо, якої гадки будуть тримати ся правительства союзних держав, але думаємо, що їм прислуговує право піднести свій голос у обороні справедливості й свободи кожного народу й зажадати, щоби цілому українському народові признано право, коли вже не на самостійну державу, то бодай на розвиток його національної індивідуальності, і дана була можливість користати зі всіх тих політичних прав, які гарантовані Українцям у Австрії, під панованням австрійським та в Росії, як то гарантував Переяславський договір.

Український народ має право на існування як кожний иньший, і він твердо вірить в благородні слова Вінстона Черчіля: „Ми хочемо, щоби ся війна змінила карту Європи на основі національного принципу, згідно з непофальшованим бажанням народів, що заселяють сї спірні території. Ми стремимо до тривалого миру, котрий установив би гармонію, увільнив народи й зєднав поділені на шматки нації.“

Україна сподівається ся, що се слово, дане народам Європи, не зістанеть ся пустим звуком.

Український павільон на воєнній виставі у Відні.

У Відні влаштовано воєнну виставу, куди зібрано все, чим воює сучасна людина на суші, на морі та в повітрі. На цій виставі має свій куточок і український легіон, або ж „Українські Січові Стрільці“, про що повідомляють українські львівські часописи.

Маленький кусник землі, 7 кроків довгий і 5 широкій, що на йому збудовано невеличку дерев'яну хатину, коштує на час вистави по над 12 тисяч корон. У хатині по стінах розвішано зброю, яку здобули Стрільці за теперішню війну, фотографії й малюнки з життя стрілецтва та патрети атаманної старшини й иньших діячів українського легіону. Звертає на себе увагу таблиця, на котрій зазначено розвиток різних українських організацій, котрі мали в себе наші закордонні брати перед війною. Довідуємо ся з таблиці, що „Сокіл-Батько“ мав 967 товариств з 58.627 членами; „Український Січовий Союз“ мав „Січний“ 944 з 60.000 членами та 86 товариств „Січові Стрільці“ з 8.200 чл. Союз Січний на Буковині заснував 112 товариств з 6.000 чл. Як оповіщено було війну, народ лавою посунув до „Стрільців“, так що на протязі

першого місяця зголосило ся по над 27.000 людей, не дивлячи ся ні на які перепони. Але заздрому сусідові*) було це не до вподоби й він подбав, послуговуючи ся брехнею й байками про „Зраду“, щоб вступ до українського легіону був обмежений. Наведені в горі товариства мали передовсім економічний характер—боротьбу зі своїми злиднями та з віковичними гнобителями. Ту боротьбу провадили вони дуже енергійно, завзято, а через те, звичайно, з успіхом. Згадаймо, наприклад, останній загальний страйк селян 1902 р. у Галичині, коли добре зорганізовані галицькі хлібороби, під проводом своєї інтелігенції, примусили панів збільшити зарібну платну в кілька разів. Крім цього зорганізовані маси мали великий вплив на зміну виборчого закону до парламенту. Після російської революції вони розвинули широку агітацію за загальне, рівне й таємне виборче право, відбуваючи денно понад тисячу віч, а коли польська адміністрація почала ставити перешкоди й забороняти віча, обурений народ звернув ся до міністрів і навіть до цісаря з пересторогою, „що не безпечно

*) Полякам.

є дратувати українського льва“...

Після цього Поляки пом'якшали, а згодом було оголошено новий закон про вибори. Боротьба галицьких селян за свої права дуже цікава й

для нас повчальна; вона свідчить, що тільки зорганізований народ може поліпшити свою долю, вправитись із пазурів своїх гнобителів.

Із таборового життя.

Вже більше місяця, як таборове організаційне життя майже зовсім завмерло. Кільки членів редакційного комітету, що лишились в таборі, відбувають свої звичайні засідання для ведення часопису; кооперативна чайня веде свою торгівлю; кустарня працює над виробами; по неділях або Артистичне Т-во розважить земляків виставою, або погуде кіно. От і все. Зборів інших організацій, а також викладів і віч давно не було. А треба сказати, що почувала ся потреба і в цьому, хоч би зрідка, по вечері, бо людей в таборі увесь час лишалося в порівнанні з тими, що чекали, дуже багато й таки зануджували ся від тій гульни.

Застій сей мабуть вже кінчаєть ся й скоро стане по-троху ворухити ся організаційне життя, а головне мають відбувати ся від понеділка 4. вересня н. ст. віча й виклади щодня, по вечері.

Через кілька неділей піде повним ходом таборове життя, то ще не відомо.

Люди то прибувають до табору невеличкими гуртками й одиницями, то відбувають на робітничі команди.

Бантисти дуже щиро молять Бога, щоб послав мир та щось не допомагає, навіть Румунія захотіла воювати, певне тому, що не на рідній мові молять ся.

А землячки—патріоти III бл. З. барака скільки не надривають горло, щоб Бог послав перемогу Миколі II—теж не допомагає.

Прийдесть ся й їм скоро здати ся на капітуляцію.

Багато товаришів надсилають листів про зміну їх з роботи, але то зробити занадто трудно. Прийдесть ся перетерпіти до кінця живи.

Від понеділка 4-го вересня друкарня з міста вже перенесла ся до табору. Багато з приводу цього радіє, але дехто може є й незадоволений. Ну та менше з тим, аби для діла було добре. Від тепер газета почне виходити щотижня.

У четвер 31. серпня відбули ся загальні місячні збори кооперативної чайні.

Не вважаючи на те, що в нашому таборі, з усіх майже організацій, одна тільки чайня не переривала нормального життя за весь час канікул і повинна, так би мовити, займати умн всіх членів її, на збори з'явила ся незначна кількість їх (всіх членів є 970) та й та, за винятком хіба 100-150 люда, вела себе дуже не тактовно: одні гуртами розглядали географічні карти, розвішані по стінах, другі забавляли ся якоюсь грою (доміно, шахмати), голосно розмовляючи, заважали зборам. Дивно, що навіть таке, переважно матеріалістичне діло, як кооперація, з якої кожен член міг би винести тільки добру науку для самостійного економічного життя в будучині, й то мало цікавить.

Де-де, а в цьому ділі вже здаєть ся немає ніякої політики, отже й відношення до його по-

винно бути зовсім иншим чим до тих справ, де наших земляків політика лякає. Але на привеликий жаль тут ми стикаємо ся з убогою в організм байдужністю до громадянського життя більшости наших селян.

Булиб дуже раді, як би виявило ся, що ми помиляємо ся в своїх думках.

Приступаємо до суті діла.

По прочитанню місячного звідомлення Управи з діяльності чайні й звіту Ревізійної Комісії з перевірки рахунків приступлено до розділу зиску за липень місяць, який виносить 860 мр. 95 фен. Із них призначено 270 мр. 90 фен. на виплату дивідендів, по 30 фен. на члена; 5%—39 м. 50 ф. на таборову соціальну секцію, 10 м. на стипендію убогому учневі при українській гімназії по війні; 150 мар. на будову пам'ятника померлим в таборі полоненим товаришам; 50 м. допомоги хорим полоненим, які знаходять ся в таборовому шпиталю. Лишок від чистого зиску 270 мар. 35 фен. та 70 мар., які подарила чайні команда, разом отже 340 мар. відчислено в запасний капітал.

Лише допомогу організації „Сільський Господар“ в сумі 25 мар. відкинуто з того огляду, що, мовляв, „Сільський Господар“ зараз „не працює“. Також рішуче відкинуто кілька пропозицій про асигнування допомоги пресовій секції на видання таборової газети, принципіально виправдовуючи це тим, що пресова секція не дає даром газети членам чайні.

Після цього вибрано 4. членів нової управи та ревізійну комісію з 6. членів.

Більш не було нічого важного, хіба що члени управи просили підвищити платню їм та скаржились на делегата „Просвітнього Відділу“ за те, що він без особного повідомлення не явив ся на збори.

Як бачимо, товариші кооператори, трохи замало уділяють своєї ласки культурно-просвітним цілям.

Але ми маємо надію, що ся матеріалістична хвиля є тимчасовою, яка з появленням громадянської свідомости потоне в морі культурно-просвітних завдань.

Пайцик.

Після майже що півторамісячної перерви таборової роботи Генеральна Старшина відбула своє засідання 6. й 7. вересня. Головним осередком нарад було приватне засідання членів організацій під час перерви 18. серпня. Одні вважали його легальним і нормальним, другі противно. Також жваві дискусії викликала справа таборової газети.

Через те, що з робіт майже ніхто ще не повернувся ухвалено робити вечірні читання й віча, а також

заснувати окремі курси: бухгалтерії, німецької мови й інші, коли знайдуться слухачі.

Із українського життя.

Дома не сплять.

У числі 21. ми вже подавали про революційний рух на Україні. Але ось „Райхспост“ до цього ще подає слідуюче пояснення від свого дописувача.

„Про заговор Українців я довідався ще слідуючі подробиці. Українські товариства в Росії, закриті у хвилині вибуху війни, зовсім не припинили своєї діяльності, але витворили чисельні широко-розгалужені союзи, котрих метою є працювати при допомозі тайних летючих листків і прокламацій над визволенням України. В одній прокламації, яку привезли люди подорожні, сказано таке: Українці! Година визволення наближається! Було б зайвим тратити багато слів за нашу справедливу справу. Наші предки заключили в р. 1654. в Переяславі угоду з Московщиною, якою зобов'язала ся Росія зберігати нашу автономію. Серед найлютішого нехтування договору, Москалі потоптали наші права; цілі століття ми змушені проливати нашу кров за виключно російські інтереси. Підчас, коли вел. князь Микола Миколаєвич обіцяв Полякам автономію, то в маніфесті до наших братів у Галичині він замість майбутнього визволення заповів повне обрусіння. Приступаєте до наших організацій, допоможіть нам зєднаними силами в цю рішучу хвилину вибороти собі також національні права. Хочемо спільно розважити всі дійсні можливості, не відступати перед ніякими жертвами, щоб тільки визволити поневолену Україну“.

Поліція в Києві, підчас трису в одній хаті мала впасти на слід української організації. Одного студента, у якого найшли вибухові матерії, обвинувачують, що він хотів зірвати т. зв. ланцюговий міст у Києві. Є фактом, що в перших неділях війни, невідомі люди сильно ушкодили цей міст вибухами динаміту. По донесенню, все це зробило велике вражіння у великих політичних кругах Петербурга.

Українська справа на кооперативнім конгресі в Києві.

На кооперативнім конгресі, який радив у Києві в половині лютого при участі 250. заступників ріжних кооперативних організацій, ухвалено такі резолюції:

З огляду на те, що поширення кооперативної думки можливе тільки через *основання праці на*

національній ґрунті, вважає конгрес конечним знести всі війскові укази, що відносять ся до національності і домагається:

- 1) скасування обмежень українського слова,
- 2) знесення заборони української преси й видавництва,
- 3) відновлення давніших і дозволення нових українських просвітних і наукових організацій,
- 4) заведення української викладової мови в народніх школах на Україні.

Постанова кооперативного зїзду.

Харківський зїзд кооперативних товариств півдня Росії ухвалив, щоб кооперативні спілки й товариства звернули як найбільшу увагу на видавничу діяльність та розповсюдження літератури. Книжки ухвалено друкувати на українській мові.

Чи не замало?

Тернопільський губернатор дозволив провадити науку по діточих захистах (приюти) рідною (українського) мовою.

Поляки працюють.

В останніх днях усякі польські заходи увінчали ся знов значними успіхами. В урядових часописях читаємо, що власти (австрійські), на бажання, висловлене з польської сторони, випустили на свободу частину російських воєнних полонених, що походять із Польщі, й відставили їх до рідного краю. Заступником військового генерал-губернатора в Люблінні іменовано дотеперішнього бригадира польських легіонів, генерал-майора Віктора Гжесіцького. Загалом у Люблінні (австрійське генерал-губернаторство) всі власти знаходять ся в польських руках, компетенція (права) яких незвичайно широка. Тепер старають ся зробити з Люблінна великий польський осередок, прилучуючи до нього сусідні села. Се буде так званий „Великий Люблін“. Як поступив уперед розвиток польського шкільництва під австрійською окупацією, доказом сього є хоч би замостейський повіт, де крім 52 давніших шкіл заложено 111 нових, так що тепер ціла ся округа засіяна школами. А з початком шкільного року 1916—17 повстає 4 мужеских учительських семінарій (з них одна в Замостію з 4 класовою взірцевою школою для хлопців), 3 жіночих учительських семінарії, 4 реальних мужеских гімназій і реальна мужеська

школа в Пулавах. Польські газети подають в останніх часах звістку, що польська суспільність у Королівстві дожидає в найблизших днях важких рішень у користь польської державності. Сї вижидання основані на висловах поодиноких вищих німецьких (австрійських) урядників, котрі заповідають польським діячам недалеко вельми корисне рішення центральними властями польської справи.

Скільки в сїм правди, побачимо.

Отаке подає В. С. В. Укр. про польську роботу на окупованій території. В той час, як ми тут у таборі будемо бояти ся просвіти рідною мовою, спритні Поляки буквально засиплять нашу Холмщину й Волинь своїми школами. Подумайте про се, кому дорога доля рідного краю.

В І Й Н А.

(від 22. серпня по 5 вересня 1916.)

Пожар розширюєть ся далі.

Наскєк Болгарів на Солунь—як ми писали—зробив переворот в сїй війні. Головна точка війни перенесла ся з над Сомни і з Галичини на Балкан. Дня 27. серпня н. ст. оголосила Італія стан воєнний проти Німеччини. Дня 27. серпня вечером видала Румунія війну Австро-Угорщині. Дня 28. серпня Німеччина оголосила стан воєнний із Румунією, як союзник Австрії. Дня 31. серпня Турція оголосила війну Румунії. Дня 1. вересня Болгарія обьявила війну Румунії.

Головний узел війни на сході.

Німецький цисар здіймив обовязок шефа генерального штабу з Фралькенгайна, а переніс його на Бенекендорфа і Гінденбурга, іменуючи генеральним майстром кватири генерал лййтнанта Людендорфа. Воно має для нас велике значінне. Віденський дописувач часопису „Аз Ешт“ кидає таке освітленне: з іменованнем Гінденбурга віднесла побіду політика Бетмана Гольвега, канцлера Німеччини. Він заявив ще в листопаді минулого року, що з найбільшою силою треба *звернути ся проти Росії*. Тої власне думки й Гінденбург. З його іменованнем побідив сей погляд в рішаючих кругах Німеччини. З виступом Румунії, після нашого погляду, рішення війни наступить на східнім терені. Се має велике значіння для української справи, бо велику місію (післанництво) Румунії, яка здержувала Росію від Царгороду займе тепер *Україна*, як не будь рішить ся війна.

Росіяне йдуть на Балкан.

Переставка військових сил Росії відбула ся сими днями. Головна тяга боротьби має бути на Балкані. „День“ подає число машеруючих Росіян в Румунії на 400.000. На чолі стоїть Іванов, а в Добруджі Болгарин Радко-Дімітрієв. На власну вітчизну несе пожежу й кров і руїну. Росіяни йдуть в трох кольонах: з Галиц до Ченавато, з Галиц до Смієстрії із Галиц до Джурджево. Царця поїхала

до головної кватири—ціль покажетъ ся.

На східнім терені.

Росіяни підняли головний напір в околиці Луцька межі Турією й Лугом, а в Галичині коло Зборова. Там потерпіли великі втрати. Те саме на Волині. Як подають газети втрати досягають 5.000 убитих.

На навязьнім фронті.

Турки розбили дві дивізії наступаючих Росіян і взяли 5.000 в полон при кінці серпня.

Болгари з Німцями в Добруджі.

Болгари посувають ся наперед. Зайняли Македонію, обсадили місто Серес і Кавалю, а на сході великі сили, разом із Німцями, розбивши пограничні війська, йдуть на зустріч російському військові. Констанцу, Букарешт і склади нафти в Пляшті запалено бомбами.

Румунія в Смигороді.

Румуни вдерли ся до Смигороду. Але тепер побачили, що здобути його дуже трудно. Треба переходити цілий ряд високих гір і тратити багато людей, тоді як ворог, добре захищений, майже нічого не тратить.

Греція перед війною.

Уся власть правління в Греції перейшла в руки четвірного порозуміння. Королівські війська обезоружені, а їх команданта Труконіса увязнено. Партія Венізелоса взяла гору й він має стати на чолі правління. В Атенах панує страшне замішанне й розпука. Французько-англійська фльота 2. вересня відїхала до пристані Пірей у Атенах і наставила цілі сотні гармат на місто, де уряджено демонстрацію проти війни. Крета оголосила республіку й президентом оголосила Венізелоса. Четвірне порозуміння господарює в цілій Греції, забрало до своїх рук цілу управу почти й телеграфу. Не сьогодні, завтра треба сподівати ся виступлення Греції проти Німців і Болгар.

Вісти з Росії і зі світа.

Рух магометан у Росії.

В останніх часах сильно поширюється пропаганда серед російських магометан до повстання проти Росії,

Приводом до того, послужив приказ царя, щоб народ Середньої Азії й Кавказу, поперед усього звільнений од рекрутчини, тепер давав би людей до війська.

Також магометани вважають за свій обов'язок іти проти Росії ще тому, що Султан, розпочинаючи війну з Росією об'явив її *священною*. Цілі сотні ріжних старців пішли між магометан і іменем Султана закликають до повстання.

В Судані, Тріполі й магометанській Індії вони вже визвали народній рух, а в Хіві підняло ся цілком організоване повстання.

Призначення туди Куропаткіна генерал-губернатором, як найкращого знавця середнь-азійської Росії, свідчить про те, що повстання приймає дуже небезпечний характер. Він уже навіть зажадав, щоб йому дали найменше п'ять корпусів війська й додає, що з цим військом здешити повстання вдасть ся не раніше, як через рік.

Панщина.

Зі Стокгольму повідомляють, як пише „Р. В.“, що калужський губернатор своєю владою знову заводить панщину. Він наказав, щоб усі селяне, чоловіки й жінки від 15 до 50 років життя, після закінчення своїх жнив, обов'язково наймали ся на роботу до панів та орендарів, коли вони потребують робітників. Плату за роботу має визначити земство, тоб то, самі поміщики. Ніхто не має права одмовляти ся від роботи. Поліції наказано в потрібних випадках примусово заставляти

селян працювати на панських ланах. Такі звістки надходять і про волінську та інші губернії. Пани роблять собі добрі інтереси на війні, а народ змушують працювати на них майже задурно.

Китайці—робітники.

Газета „Реч“ пише, що до Петербурзі має прибути 100.000 Китайців, яких найняли поміщики на сільські роботи. Російські робітники боять ся, що „жовтошкурі“, як їх називають, лишать ся в Росії й на після війни. Як відомо, китайські робітники працюють за дуже низьку платню. Свого часу сила їх було посунула до Америки, та місцеві зорганізовані робітники добили ся від уряду (правительства) закону, по якому китайцям—робітникам заборонено вступ до З'єднаних Штатів.

Арештованне депутата.

Депутата російської Державної Думи з Катеринославщини соціаль-демократа Петровського, що за агітацію проти війни було покарано засланням, недавно арештовано в Енісейську й переведено аж до Якутської області. Цей депутат багато промовляв у Думі в обороні прав українського народу.

Між партіями.

Союз американських соціалістичних партій виключив польських соціалістів за те, що вони агітують за вступ у польські легіони—значить підтримують мілітаризм. Польські соціалісти в Америці відповіли на те відозвою, в котрій кажуть, що боротьба за свободу рідного народу не може членити ся з ніякою доктриною.

Нова позичка Росії.

Цар уповноважив міністра фінансів Барка зробити нову позичку в сумі 2 мільярди на таких самих умовах, як були зроблені позички попередні.

Переписка редакції.

Товаришам, які просили книжок посилаємо на такі каманди:

- 1) Hōchstenburg: перевод—„Українець в Німеччині“, газети.
- 2) Oberjosbach, Грицьку А. М-ру: „Кобзар“ II ч.
- 3) Mainz-Rostheim: „Звідки пішло імя Україна“, „Що тепер діється в Росії“, перевод „Українець в Німеччині“.
- 4) Anschlag Bez: на приєлані гроші 1 м. 30 ф. посплатимемо, що просили.
- 5) Atzbach: перев. „Українець в Німеччині“.
- 6) Serkenrode: перев. „Soldaten sprache“, „Що тепер діється в Росії“.
- 7) Neckarhausen: 4 перев. „Українець в Німеччині“.
- 8) Braumfels: 3 перев. „Українець в Німеччині“.

Надалі просимо товаришів подавати точно адресу, хто хоче одержувати на себе, нехай подає прізвище й Нг. Листи адресуйте до редакції „Просвітний Листок“.

Тов. Л-ко. „В обіймах Д-ня“ й „Пани побили ся, а в селян зуб заболів“ не підходять.

Тов. Донецький. „До земляків“ й „Чи треба вчити ся“ не надасть до друку. Вірш „Доля“ також. Даремне ви по-

тїєте над ними та напружуєте свій мозок. Подиїть вірші писати кому иньшому.

„Мара“ буде поміщена, як вона не виїде.

Пересторога землякам.

Доходять до нас вісти, що деякі земляки утікають з пільних робіт на волю.

1) Утеча з полону неможлива, бо границя—далеко, а утікач, що звичайно не знає ні дороги, ні німецької мови—мусить примирати з голоду; деяких утікачів вже нашли трупами, або простріляли.

2) Утікачі будуть записані і опісля виїдуть о 6 місяців пізнійше до рідні, як всі прочі.

3) Утікаючи з робіт, шкодите своїм землякам, бо німецьке начальство впровадить суворіші умови життя в таборі, як отсе повірка двічі на день.

Отже перестерігаєм Вас, що утечою тільки собі накоїте лиха, а не досягнете ніякої цілі.

За голову
Ленкий Богдан.

Представник Просвітнього Виділу
Пачовський Василь.